

CZESŁAW GRAJEWSKI

MUZYKA LITURGICZNA
W KRAKOWSKIM KOŚCIELE BOŻEGO CIAŁA
W II POŁOWIE XVII WIEKU
W ŚWIETLE KSIĘGI WYDATKÓW ZAKRYSTII (1616-1668)¹

Przedmiotem niniejszego studium jest dokument przechowywany w Archiwum Klasztoru Kanoników Regularnych Laterańskich w Krakowie². Zawiera on rejestr wydatków (s. 1-132) i przychodów (s. 145-196) zakrystii kościoła Bożego Ciała prowadzony przez zakrystianów (wydatki: 1616-1676, przychody: 1664-1676) z przerwą od mniej więcej Wielkanocy 1652 do 10 października 1664³.

Zakres czasowy, jaki obejmują ramy niniejszego artykułu, mieści się od momentu rozpoczęcia prowadzenia rejestru do roku 1668 – w którym po raz pierwszy pojawia się wpis dotyczący pozytywu, co wprowadziło nową jakość do życia artystycznego klasztoru. Pozostałą część dokumentu autor pozostawia do analizy w oddzielnym studium. W intytulacji księgi zostało uwiecznione imię ks. Jana Gelazego –

Prof. dr hab. CZESŁAW GRAJEWSKI – Instytut Historii Sztuki, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie; e-mail: cz.grajewski@uksw.edu.pl

Prof. CZESŁAW GRAJEWSKI – Institute of History of Art, Cardinal Stefan Wyszyński University in Warsaw; e-mail address: cz.grajewski@uksw.edu.pl

¹ Autor wyraża wdzięczność ks. prof. dr hab. Kazimierzowi Łatakowi CRL za przekazane cenne informacje i wskazówki.

² *Expensa pecuniae thesaurii sacrarii Ecclesiae S[anciti]S[simi] Corporis Christi per me P[atrem] Joannem Gelasium Sacristianum adnotata*, 1616-1676, Archiwum Klasztoru Bożego Ciała (dalej: ABC), ms. b.s.; Fr. STOLOT, *Nie wykorzystane źródło do dziejów sztuki Krakowa w XVII i XVIII wieku. Księga wydatków kościoła Bożego Ciała*, „Rocznik Krakowski” 44(1973), s. 63-96.

³ Zob. Cz. GRAJEWSKI, *Wydatki zakrystii krakowskiego kościoła Bożego Ciała (I poł. XVII w.) jako świadectwo kultury muzycznej Kanoników Regularnych Laterańskich*, „Roczniki Teologiczne” 65(2018), z. 13 [Muzykologia], s. 217-237.

zakrystiana, który rozpoczął prowadzenie tej księgi⁴. W dokumencie istnieją co prawda cztery wpisy obrazujące moment czasowy zmiany osoby zakrystiana, jednak nie zawierają nazwisk⁵.

Analizując notatki po stronie wydatków (*expensa*) widać wyraźnie, że dotyczą one tego wszystkiego, co wiązało się z liturgią i działalnością duszpasterską, a nad czym pieczę trzymał zakrystian (*sacristianus*), nazywany także kustoszem kościoła (*custos ecclesiae*). Są to więc kwoty wydatkowane na codzienne potrzeby – wino mszalne, mąkę do wypieku komunikantów, świece, łój, olej i bawełnę do lamp, kadzidło, węgiel (dla piekarza⁶ oraz na opał – zakrystia była ogrzewana zimą) oraz na utrzymanie czystości w kościele. Kwoty, jakimi dysponował zakrystian, nie były nadmiernie wysokie, ale na pewno nie były okruciami.

Poza tymi prozaicznymi potrzebami kościelnymi pojawiają się wydatki akcydentalne. Większość jest przewidywalna, związana z aktualnym okresem liturgicznym i nadchodzącymi świętami, np. za rubrycele⁷, za materiały do budowy szopki betlejemskiej i Grobu Chrystusa na Wielki Piątek, za wykonanie świec na Adwent i świece paschalnej. Stałymi pozycjami w wydatkach były kwoty wypłacane rzemieślnikom za naprawę szat i sprzętów liturgicznych, mebli (konfesjonałów, szaf

---

⁴ Jan Gelazy Żórawski (1577-1645), przeor klasztoru krakowskiego, wielki mecenas sztuki i głośny egzorcysta. Do zakonu wstąpił w 1613, śluby zakonne złożył i niższe święcenia otrzymał w 1614, zaś wyższe wiosną 1616. W zgromadzeniu pełnił obowiązki zakrystiana kościoła Bożego Ciała (1616-1621; 1623-1629; w roku 1622 przejściowo ks. Błażej Rosiński), przeora klasztoru krakowskiego (1623-1628), magistra nowicjatu (1635-1638), wreszcie prepozyta klasztoru wolbromskiego (1638-1645). Zmarł 21 lipca 1645 w Wolbromiu i tam w podziemiach kościoła został pochowany. Por. K. ŁATAK, *Kultura książki w wolbromskim klasztorze kanoników regularnych laterańskich w czasach nowożytnych*, „Echa Przeszłości” 11(2010), s. 73-74; M. PĘGIER, *Żywy świętych polskich w relacji Kroniki księdza Stefana Ranatowicza CRL (1617-1694)*, „Echa Przeszłości” 15 (2014), s. 59.

⁵ Momenty zmiany zakrystianów *expressis verbis* w księdze odnotowane zostały zaledwie dwukrotnie: 10 października 1664 oraz 10 listopada 1668 zarówno w części wydatków jak i przychodów, co daje łącznie cztery wpisy. Z pewnością urząd zakrystiana wczesną jesienią 1629 przestał pełnić ks. Jan G. Żórawski, ponieważ we wrześniu 1629 objął urząd prepozyta w Kurozwękach. K. ŁATAK, M. PĘGIER, *Kronika Stefana Ranatowicza*, Łomianki 2017, s. 42. Kolejno po ks. Żórawskim urząd zakrystiana pełnili: ks. Bernard Marcin Rudzki (1630-1637), bardzo krótko ks. Samuel Garłowski, ks. Jacek Dominik Behm (1637-1643), ks. Marceli Kłobuczyński (1643-1661), ks. Bernard Jarocki (1661-1664), ks. Stefan Ranatowicz (10 X 1664- 24 VII 1667), o kolejnej osobie brak danych (1667-1670), ks. Grzegorz Respondowski (1670-1675) i kolejny, nieznan z nazwiska zakonnik (1675-1676). Informacje od ks. K. Łataka.

⁶ „za wągłe piekarczikowi”, „za wągłe do komina”. Tamże, s. 104.

⁷ Rubrycele z kalendarzem liturgicznym na zbliżający się rok kupowano. W niniejszym studium przywołano wpisy dotyczące kupna rubryceli z tego względu, że dwukrotnie zdarzył się przypadek nieoznaczenia w księdze przez zakrystiana momentu przełomu roku kalendarzowego (1667/1668 i 1668/1669). Wobec braku takowych, zapisy traktujące o zapłacie za rubrycelę wskazują bezpośrednio bliskość początku nowego roku. *Expensa pecuniae*, s. 118, 120.

z szufladami w zakrystii), drobnych narzędzi i urządzeń, np. cyrkułu (cyrkla) do wycinania komunikantów, a także naprawianie zamków, dorabianie kluczy i innych fachowych czynności. Bywały także wydatki nieregularne, np. płacono stolarzom za naprawy okien po wichurze, złotnikom za złocenie elementów wystroju kościoła, introligatorom za naprawy ksiąg, zwłaszcza zamknięć opraw („klazurek”).

Centralną kwestią niniejszego studium jest wykonawstwo muzyczne, choć nie wyczerpuje ona pełnego spektrum zagadnień, do których autor będzie się odnosić. Należy wziąć pod uwagę obszar zagadnień, w którym mieścić się będą wszystkie desygnaty, do których odsyła szerokie znaczeniowo pojęcie „muzyka religijna”. Na początek najbardziej oczywiste zagadnienia – wypłaty honorariów za udział muzyków w uroczystościach religijnych. Analiza wpisów przeprowadzona została w porządku chronologicznym poczynając od połowy wieku XVII.

Rok 1651 jest pierwszym od dłuższego czasu, w którym zakrystian nie odnotował wypłaty dla instrumentalistów za udział w uroczystości św. Augustyna; najprawdopodobniej ustalono inne źródło finansowania kapeli (płaciły bractwa, prepozyt, rzadziej rada miejska). Trzeba pamiętać, że w księdze nie zawsze odnotowane są wydatki na muzykę instrumentalną, ale nie oznacza to jej braku. Skrzyżowanie treści z innymi dokumentami dowodzi, że zakrystian nie w każdym przypadku zapisywał szczegółowo cel wydatku⁸.

Kantor natomiast, oprócz honorariów za cztery procesje, w tym samym roku (1651) jeszcze trzykrotnie otrzymał wynagrodzenie. Księga wydatków przekazała: „od dwu Anniwersarzow kantorowi zł. 1 gr. 18”, następnie „od wotywy kantorowi in Conceptio zł. 2” (8 grudnia) i jeszcze raz „kantorowi od roratów fractowania zł. 3”⁹.

Kantor, rzecz jasna, śpiewał razem ze scholą złożoną z uczniów szkoły parafialnej. Także w innych świątyniach *pueri chorales*, tworzący niewielkie zespoły,

---

⁸ Niedokładnościom w zapisie wydatków dziwił się także Fr. Stolot i to w stosunku do rzeźbiarza ołtarza głównego. Por. TENŻE, *Nie wykorzystane źródło*, s. 72. W kontekście tematyki artykułu warto zwrócić uwagę na księgę łask uzyskanych przy grobie Stanisława Kazimierczyka (S. RANATOWICZ, *Znaki miłości Bożej przeciwko pobożnemu kapłanowi Stanisławowi Kazimierczykowi...*, ABC, ms. b.s.), która dokumentuje działalność ks. S. Ranatowicza na urzędzie zakrystiana. K. ŁATAK, M. PĘGIER, *Kronika Stefana Ranatowicza*, s. 67.

⁹ *Expensa pecuniae*, s. 104. Anniwersarzami zwano Msze św. *pro defunctis* sprawowane w rocznicę śmierci. Natomiast „fraktowanie” w XVI i XVII w. oznaczało najprawdopodobniej naprzemienne wykonanie (alternatim) części wokalnych i instrumentalnych (np. organowych). Nie jest wykluczone, że termin ten mógł oznaczać także wykonanie w utworach w stylu koncertowym. Por. M. WALTER-MAZUR, *Muzyka jako element klasztornych uroczystości w świetle XVIII-wiecznych archiwaliów benedyktynek kongregacji chełmińskiej*, „Hereditas Monasteriorum” 2(2013), s. 59.

śpiewali chorał gregoriański i zapewne polifonię sakralną¹⁰. W tamtym czasie miejsce zespołu muzycznego podczas liturgii było na chórze, przy nowo zbudowanych organach (1616)¹¹.

Rozmaite źródła historyczne przekazały, że w XVII w. kantorami w kościele Bożego Ciała byli: Grzegorz Turski (*cantor ecclesiae* 1616), Jan Radomscensis (*cantor scholae* 1616), Andrzej Kampian (1620), Mikołaj Sosiński (lub Sofiński, 1629), Maciej Gryszówka (1632), Jan z Dukli (1636-1637), Józef Mrozewic (1643-1654), Wawrzyniec (1658), Stanisław (1660), Stanisław Dworakowski (1661-1666), który doznał łaski uzdrowienia z ciężkiej choroby, Stanisław Durdkowicz (Durdkiewicz, Durkowicz, Dorkiewicz (1670-1680)¹². W 1683 podkantorzy Krzysztof Koszycki doznał łaski cudownego uzdrowienia¹³. Żadna z tych osób z nazwiska nie została wymieniona w księdze rachunkowej. W 1669 kantorów było co najmniej dwóch, jak poświadcza wydatek: „za Rubricelę dla kantorów gr. 15”¹⁴. Ten stan mógł się utrzymywać dłużej, jako że w 1675 zapłacono „kantorom od Anniwersarza Pana Chrząstowica zł. 3”¹⁵.

Rok 1651 jest także ostatnim, w którym notowano wydatki i przychody zakrystii kościoła Bożego Ciała w Krakowie. Prowadzenie tego rejestru zakończono około Wielkanocy 1652 i wznowiono dopiero jesienią 1664. Tak długa przerwa ma oczywiście swoje przyczyny: najpierw będzie to epidemia (1651-1652) dziesiątkująca miasto, powodująca że Kazimierz był w wysokim stopniu wyludniony, później (1652) wielka powódź¹⁶. Bardzo trudne położenie mieszkańców pogłębiła jeszcze wojna ze Szwecją. Tak więc okres znakomitego rozwoju sztuki muzycznej w kościele Bożego Ciała, przypadający na dekadę lat 40. XVII w., brutalnie przerwały okoliczności zewnętrzne.

---

¹⁰ Por. Z. GAJDA, *Muzyczne starania Jacka Augustyna Łopackiego*, „Nasza Przeszłość” 36(1971), s. 227-228.

¹¹ „Za swiece rurkowe tak do zakrystiey (j)ako y skolnym y organiscie gr. 18”. *Expensa pecuniae*, s. 9.

¹² S. RYLKO, *Droga do kanonizacji bł. Stanisława Sołtysa zwanego Kazimierczykiem*, Kraków 1997, s. 72; J. KRUKOWSKI, *Szkolnictwo parafialne Krakowa w XVII wieku*, Kraków 2001, s. 84, 392-393. Tamże barwne historie z życia codziennego kantorów krakowskich.

¹³ S. RANATOWICZ, *Znaki miłości Boskiej*, s. 43. Cyt. za: K. ŁATAK, M. PĘGIER, *Kronika Stefana Ranatowicza*, s. 68.

¹⁴ *Expensa pecuniae*, s. 121.

¹⁵ *Expensa pecuniae*, s. 131. Być może chodzi o Stanisława Chrząstowskiego, o którym wspomina rękopis 2248 z Biblioteki Jagiellońskiej (s. 219-221) w kontekście napadu studentów na jego dom w 1650. Cyt. za: J. KRUKOWSKI, *Szkolnictwo parafialne*, s. 118-119.

¹⁶ Por. K. ŁATAK, M. PĘGIER, *Kronika Stefana Ranatowicza*, s. 25; J. BIENIARZÓWNA, *Kraków w wiekach XVI-XVIII*, w: J.M. MAŁECKI, *Dzieje Krakowa*, t. 2, Kraków 1984, s. 361.

Trudna sytuacja polityczna, społeczna i gospodarcza zapewne wpłynęła na obniżenie wydatków na sztukę muzyczną. Co prawda z dokumentu nie wynika, jak wyglądała sytuacja muzyki w okresie ponad dwunastu lat, kiedy nie notowano wydatków i dochodów zakrystii, ale nie oznacza to, że w kościele Bożego Ciała w latach 50. i początkowych 60. XVII wieku muzyki nie uprawiano w ogóle¹⁷. Wyjątkiem są lata 1655-1657, kiedy kościół był nieczynny. Źródła historyczne przekazują, że muzyka liturgiczna istniała, a jeśli nawet w dni powszednie czy nawet niedziele zwykle nie było jej w nadmiarze¹⁸, to w największe uroczystości mogła zdumiewać przepychem. Po wznowieniu buchalterii zakrystii w 1664, w księdze widnieją kolejne wpisy, jednakże wzmianek strictly muzycznych, przynajmniej w początkowym okresie, jest niewiele. Ten fakt wiązać jednak należy z różnym stopniem szczególności notatek każdego zakrystiana¹⁹.

Wiadomo z innych źródeł, że około 1664 przeniesiono dotychczasowe organy w inne miejsce, a na poprzednim zbudowano nowe. Świadczy to o tym, że klasztor zatrudniał organistów²⁰. To o tyle interesujące, że historia zna przypadki, kiedy ratowanie budżetu w trudnych ekonomicznie okresach odbywało się w pierwszej kolejności rozwiązywaniem kapel i umów o pracę z muzykami. W przypadku kościoła Bożego Ciała tak się nie stało, co jest mocnym argumentem przemawiającym na korzyść zakonu jako mecenasa sztuki.

Wracając do zasadniczego nurtu, odnotować trzeba, że już w 1665 poproszono instrumentalistów o uświetnienie ceremonii odpustowych Bożego Ciała²¹. Zakrystian wyasygnował wówczas całkiem przyzwoitą kwotę na ten cel: „Dałem muzyce przez oktawę Bożego Ciała czterem po zł. 6 It[em] na trzy obiady, to iest: ipsa die, in Dominica et Octava zł. 3, procz gorzałki na pułkwarty ziczera (sycery?) y dwa garca

---

¹⁷ Np. w 1660 za udział w pogrzebie rajcy kazimierskiego, Bartłomieja Pinocciego, kantor z młodzieńcami otrzymał 14 zł. J. KRUKOWSKI, *Szkolnictwo parafialne*, s. 250.

¹⁸ J. Krukowski podaje, że bezpośrednio po potopie szwedzkim kapeli instrumentalnej przy kościele mariackim nie było. TENŻE, *Szkolnictwo parafialne*, s. 244.

¹⁹ Kolejny raz posiłkować się należy innymi dokumentami. Np. w 1673 Marcin Goślicki w testamencie zażądał skromnego pogrzebu, bez uroczystej muzyki, jedynie kantor z kościoła Bożego Ciała miał zaśpiewać *Miserere* w procesji i *Requiem* z chłopcami. Nie wiadomo jednak, jaką sumę na to przeznaczył. W 1676 Dorota Bukowiecka, żona Jędrzeja, mieszczanina kazimierskiego, testamentem z 12 lipca przeznaczyła na pogrzeb 160 zł, zaś na Mszę św. przy zwłokach dalsze 100 zł. W uroczystościach mieli uczestniczyć kantorzy. J. KRUKOWSKI, *Szkolnictwo parafialne*, s. 250, 251.

²⁰ Według ks. K. Łataka organistów było dwóch: *organista ordinarius* (główny, tytularny) oraz organista drugi, pomocniczy. Ponadto o jednym uczniu i pięciu kalikantach.

²¹ Niedokładne to porównanie, ale J. Krukowski zauważył zwiększenie składu zespołu muzycznego podczas Mszy św. wotywnych w kościele mariackim od 1661. Por. TENŻE, *Szkolnictwo parafialne*, s. 224.

piwa, co się zaraz ci(?) wyprosili – facit zł. 27²². To kolejne wyraźne świadectwo zatroskania kanoników regularnych o piękno sprawowanej liturgii i właściwy poziom sztuki muzycznej, a przy okazji dowodzi szczegółowości zapisów dokonywanych przez ks. Stefana Ranatowicza (s. 105-117).

W 1665 wypłacono także „in festo Conceptio B. M. V. muzyce zł. 4²³. Kwota, niezbyt wysoka w stosunku do tej, jaką zapłacono latem, pozwala sądzić, że orkiestra grała tylko na głównej Mszy św., ewentualnie pozostałe nabożeństwa (np. Nieszpory) opłacone były z innych źródeł.

Następny zapis dotyczący kapeli został uczyniony dopiero dwa lata później, w 1667 i dotyczy odpustu sierpniowego: „Muzyce na s. Augustyn zł. 6²⁴. Pozostałe uroczystości w tym minionym okresie najwidoczniej nie były finansowane z funduszy zakrystii. Zauważyć należy, że jest to czas, w którym powstają liczne fundacje muzyczne, m. in. dziekana kolegiaty zamojskiej, dobrodziejki klasztoru, Anny Rarowskiej²⁵, Marcina i Anny Golińskich²⁶ i wyjątkowo hojna fundacja ks. Jana Brodowskiego²⁷. Można więc stwierdzić, że środki finansowe na muzykę liturgiczną były więcej niż wystarczające.

Od roku 1668 zauważa się wzrost liczby wzmianek dotyczących muzyki w czasie uroczystości odpustowych w sierpniu: „muzyce na s. Augustyn zł. 5 gr. 12²⁸. Przez następne trzy lata (1669-1671) księga milczy na ten temat i dopiero od 1672 wpisy stają się bardziej regularne: „muzyce na s. Augustyn zł. 4 gr. 26²⁹, w 1673: „muzyce in festo s. Augustini zł. 5³⁰ oraz 1674: „Muzyce in festo s. Augustini zł. 6 gr. 9³¹.

²² *Expensa pecuniae*, s. 108. Pismo z poprawkami utrudnia w tym przypadku ustalenie rzeczywiste poniesionych kosztów. Słowo „facit” (uczynione, zrobione) wydaje się później dopisane (choć tą samą ręką); być może doszło do renegeacji umowy. „Wyproszenie” może wskazywać na trwałość jeszcze przedpotopowej tradycji dodawania niewielkiej (ale ustalonej wcześniej) premii do wynagrodzenia wypłacanego muzykom.

²³ *Expensa pecuniae*, s. 110.

²⁴ Tamże, s. 117.

²⁵ Fundusz na śpiew Pasji w piątki Wielkiego Postu i w soboty śpiew na Mszy św. J. KRUKOWSKI, *Szkolnictwo parafialne*, s. 254.

²⁶ W 1661 przeznaczyli na cztery Msze św. 42 zł. m. in. dla kantora, organisty, kalikanta, pomocników i dzwonników po 3 zł. kwartalnie. J. KRUKOWSKI, *Szkolnictwo parafialne*, s. 257.

²⁷ Tekst zapisu fundacyjnego ks. Jana Brodowskiego *in extenso* w: Ł. KĄTNY, *Kultura muzyczna Kanoników Regularnych Laterańskich Prepozytury Bożego Ciała i wybranych klasztorów kongregacji krakowskiej w latach 1405-1795*, Warszawa 2016 (praca doktorska, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie), s. 96-98.

²⁸ *Expensa pecuniae*, s. 120.

²⁹ *Expensa pecuniae*, s. 127.

³⁰ Tamże, s. 128.

³¹ Tamże, s. 129.

To samo dotyczy udziału kapeli instrumentalnej podczas oktawy Bożego Ciała (tj. w trzy dni – Boże Ciało, niedzielę w oktawie i samą oktawę). W 1668: „Muzyce przez oktawę zł. 21 gr. 18”³². Informacja na ten temat pojawiła się w 1631, później w 1638, a od 1640 do 1651 włącznie notowana jest corocznie. Następnie, w latach 1652-1654, chlubna tradycja została prawdopodobnie przerwana (klęski, wojna, zamknięty kościół, w każdym razie księga rachunkowa milczy do 1664). Zapis na temat udziału orkiestry w uroczystościach Bożego Ciała ponownie pojawił się efemerydalnie w 1665, by od 1668 stać się już zjawiskiem trwałym.

W roku 1668 muzyka instrumentalna w kościele Bożego Ciała rozbrzmiewała w rocznicę poświęcenia świątyni – „Muzyce na Dedicatye zł. 2 gr. 12”³³ i w Dniu Zadusznym (2 listopada) – „muzyce za Requiem gr. 24”³⁴.

Dzieje kościoła Bożego Ciała w Krakowie, zapisane w księdze przychodów i rozchodów, ukazują kanoników laterańskich jako świątłych mecenasów sztuki. I nie dotyczy to tylko wybitnych prepozytów generalnych, bo jak się okazuje – także zakrystian, ks. Gelazy Żórawski był w stanie rozpoznać styl muzyczny (w przeciwnym wypadku nie wpisywałby kilkakrotnie informacji o śpiewie fraktowanym, nie rozróżniałby wokalistów od muzyków), więc i on musiał odbyć też solidne przeszkolenie w zakresie *ars musicae*, która nawiasem mówiąc, stanowiła istotny element ówczesnego systemu szkolnictwa.

Liturgia ziemską jest odbiciem liturgii niebiańskiej. Splendor liturgii ziemskiej jest więc unaocznieniem splendoru nieba. Nie można zgodzić się z podnoszonymi niejednokrotnie zarzutami o zbyt kuność ceremonii; autorowi w takich przypadkach przychodzi na myśl ewangeliczna scena obmycia drogim olejkiem stóp Chrystusa i fałszywa troska Judasza o ubogich. Uroczysta, barwna muzyka, bogate w dzieła sztuki świątynie, drogocenne sprzęty liturgiczne (krucyfiksy, naczynia, kadzielnice), wystawne szaty liturgiczne (*cappa magna*) itp. nie mogą być oskarżeniem o nieuzasadnione bogactwo Kościoła. Tak rozumianego bogactwa w liturgii nigdy nie powinno być dosyć. Koncepcja, według której nieważna jest forma i zewnętrzne atrybuty, zaś ważna jest wyłącznie istota i treść („nieważne jak, ważne co”) jest koncepcją błędną. Oprawa, zewnętrzna forma otwiera wszak na istotę, bylejąkość natomiast zamyka.

Szczęśliwie, kanonicy regularni laterańscy nigdy nie oszczędzili pieniędzy na upiększenie liturgii, a najstarsza księga wydatków zakrystii kościoła Bożego Ciała w Krakowie jest tego wyraźnym dowodem.

³² Tamże, s. 119.

³³ Tamże.

³⁴ Tamże, s. 120.

BIBLIOGRAFIA

- BIENIARZÓWNA Jadwiga, *Kraków w wiekach XVI-XVIII*, w: J.M. MAŁECKI, *Dzieje Krakowa*, t. 2, Kraków 1984.
- Expensa pecuniae thesaurii sacrarii Ecclesiae S[anciti]S[simi] Corporis Christi per me P[atrem] Joannem Gelasium Sacristianum adnotata*, 1616-1676, Archiwum Klasztoru Bożego Ciała, ms. b.s.
- GAJDA Zdzisław, *Muzyczne starania Jacka Augustyna Łopackiego*, „Nasza Przeszłość” 36(1971), s. 225-230.
- GRAJEWSKI Czesław, *Wydatki zakrystii krakowskiego kościoła Bożego Ciała (I poł. XVII w.) jako świadectwo kultury muzycznej Kanoników Regularnych Laterańskich*, „Roczniki Teologiczne” 65(2018), z. 13 [Muzykologia], s. 217-237.
- KĄTNY Łukasz, *Kultura muzyczna Kanoników Regularnych Laterańskich Prepozytury Bożego Ciała i wybranych klasztorów kongregacji krakowskiej w latach 1405-1795*, Warszawa 2016 (praca doktorska, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie).
- KRUKOWSKI Jan, *Szkolnictwo parafialne Krakowa w XVII wieku*, Kraków 2001.
- ŁATAK Kazimierz, *Kultura książki w wolbromskim klasztorze kanoników regularnych laterańskich w czasach nowożytnych*, „Echa Przeszłości” 11(2010), s. 69-90.
- ŁATAK Kazimierz, PĘGIER Małgorzata, *Kronika Stefana Ranatowicza*, Łomianki 2017.
- PĘGIER Małgorzata, *Żywoty świętych polskich w relacji Kroniki księdza Stefana Ranatowicza CRL (1617-1694)*, „Echa Przeszłości” 15(2014), s. 53-65.
- RANATOWICZ Stefan, *Znaki miłości Bożej przeciwko pobożnemu kapłanowi Stanisławowi Kazimierczykowi...*, Archiwum Klasztoru Bożego Ciała, mps., b.s.
- RYLKO Stefan, *Droga do kanonizacji bł. Stanisława Soltysa zwanego Kazimierczykiem*, Kraków 1997.
- STOŁOT Franciszek, *Nie wykorzystane źródło do dziejów sztuki Krakowa w XVII i XVIII wieku. Księga wydatków kościoła Bożego Ciała*, „Rocznik Krakowski” 44(1973), s. 63-96.
- WALTER-MAZUR Magdalena, *Muzyka jako element klasztornych uroczystości w świetle XVIII-wiecznych archiwaliów benedyktynek kongregacji chełmińskiej*, „Hereditas Monasteriorum” 2(2013), s. 57-80.

MUZYKA LITURGICZNA W KRAKOWSKIM KOŚCIELE BOŻEGO CIAŁA
W II POŁOWIE XVII WIEKU
W ŚWIETLE KSIĘGI WYDATKÓW ZAKRYSY (1616-1668)

Streszczenie

W Archiwum kościoła pw. Bożego Ciała w Krakowie znajduje się księga rachunkowa (*Expensa pecuniae*) prowadzona przez zakrystianów w latach 1616-1668. Autor artykułu przeanalizował te zapisy, które dotyczą wydatków na muzykę kościelną. Zakonnicy płacili śpiewakom, instrumentalistom za uświetnienie muzykom liturgii. Artykuł dotyczy zapisów w drugiej połowie wieku XVII, szczególnie okresu po najeździe szwedzkim do roku 1668. Dokument jest dowodem wysokiej kultury muzycznej kultywowanej w klasztorze krakowskim.

Słowa kluczowe: muzyka liturgiczna; kanonicy regularni; Kraków; klasztor.

LITURGICAL MUSIC IN THE CORPUS CHRISTI CHURCH IN CRACOW
IN THE 2ND HALF OF THE 17TH CENTURY
IN LIGHT OF EXPENSES OF THE SACRISTY (1616-1668)

S u m m a r y

In the archives of the Corpus Christi Church in Cracow there is a ledger (*Expensa pecuniae*) that was maintained by the sacristans during the years 1616-1668. The author of this paper analyzed the entries which reflect music-related expenses. The monks paid the singers or instrumentalists for enhancing the liturgy. The paper refers to the period after the Swedish invasion in the 2nd half of the 17th century, till 1668. The document proves a high-level musical culture cultivated in the monastery in Cracow.

Key words: liturgical music; regular canons; Cracow; monastery.